

e-ISSN: 1694-8661

№1(4)/2024, 44-50

УДК: 34.347.78

DOI: [10.52754/16948661_2024_1\(4\)_7](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1(4)_7)

АВТОРДУК КЕЛИШИМДИН ЖАРАНДЫК УКУКТУК МАМИЛЕДЕГИ ОРДУ ЖАНА
МААНИСИ

МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ АВТОРСКОГО ДОГОВОРА В ГРАЖДАНСКИХ
ПРАВООТНОШЕНИЯХ

PLACE AND MEANING OF COPYRIGHT AGREEMENT IN CIVIL LAW RELATIONSHIP

Кармышаков М. А.

Кармышаков М. А.

M. A. Karmyshakov

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Law, Associate Professor, Osh State University

Абдыкадыр уулу Э.

Абдыкадыр уулу Э.

E. Abdykadyr uulu

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's Student, Osh State University

Бекмаматова Н.

Бекмаматова Н.

Bekmatatova N.

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's Student, Osh State University

АВТОРДУК КЕЛИШИМДИН ЖАРАНДЫК УКУКТУК МАМИЛЕДЕГИ ОРДУ ЖАНА МААНИСИ

Аннотация

Макалa учурда коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салууда өзгөчө мааниси бар автордук келишимге карата талдоо жүргүзүүгө арналат. Автордук келишимдин башка жарандык укуктук келишимдерден айрымачылыгы жана өзгөчөлүгү каралат. Ошондой эле аталган келишимдин жарандык укуктук мамиледеги ордун жана маанисин аныктоо үчүн укуктук адабияттарга жана Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына талдоо жүргүзүлөт.

Ачкыч сөздөр: автордук укук, чектеш укук, мүлк, келишим, лицензия, мыйзам, илим, адабият, искусство.

МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ АВТОРСКОГО ДОГОВОРА В ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЯХ

PLACE AND MEANING OF COPYRIGHT AGREEMENT IN CIVIL LAW RELATIONSHIP

Аннотация

Статья посвящена анализу авторского договора, который имеет особое значение в правовом регулировании общественных отношений. Авторский договор отличается от других гражданско-правовых договоров. Также с целью определения роли и значения указанного договора в гражданских правоотношениях будет проанализирована юридическая литература и некоторые правовые акты Кыргызской Республики.

Abstract

The article deals with the analysis of the copyright contract, which is of particular importance in the legal regulation of public relations. The copyright contract is different from other civil law contracts. Also, the legal literature and some legal acts of the Kyrgyz Republic are analyzed in order to determine the role and significance of this treaty in civil legal relations.

Ключевые слова: авторское право, смежные права, собственность, договор, лицензия, право, наука, литература, искусство.

Keywords: copyright, related rights, property, contract, license, law, science, literature, art.

"Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө" 1998-жылдын 14-январы № 6 Мыйзамдын 30 – беренесине ылайык. Ушул Мыйзамдын [16-статьясында](#) көрсөтүлгөн мүлктүк укуктар жана ушул Мыйзамдын [18-26-статьяларында](#) каралгандан башка учурларда, автордук келишим боюнча гана өткөрүлүп берилиши мүмкүн.

Мүлктүк укуктарды өткөрүп берүү өзгөчө укуктарды өткөрүп берүү жөнүндө автордук келишимдин негизинде же өзгөчө эмес укуктарды өткөрүп берүү жөнүндөгү автордук келишимдин негизинде иш жүзүнө ашырылышы мүмкүн. Биз түздөн-түз автордук келишимден келип чыккан маселелерди карап баштоодон мурун, бул келишимдин түшүнүгүн кыскача талдап чыгуу зарыл.

Кыргыз ССРинин 1964-жылдагы Граждандык кодекси автордук келишимди аныктаган эмес. Мындай аныктамаларды ар кандай илимпоздор теориялык деңгээлде сунуш кылышкан, бирок алардын баары анча ийгиликтүү болгон эмес. Мисалы, И.В.Савельева төмөндөгүдөй аныктама берген: автордук келишим – бул автор жараткан илим, адабият жана искусство чыгармасын уюм тарабынан бүткүл коомдун маданий муктаждыктарына ылайык, мүлктүн авторунун ыйгарым укуктары, жеке жана өздүк кызыкчылыктарын сактоо менен пайдалануу жөнүндө келишим.

Ал эми бул келишимди Н.Л. Фанг: автордук келишим илим, адабият жана искусство чыгармаларын жаратууга жана пайдаланууга карата автор менен колдонуучу уюмдун ортосундагы келишим деп аныктаган.

Эң көлөмдүү, бирок дагы эле толук түшүнүксүз формулировкаканы В.А.Дозорцев сунуш кылган: автордук келишимге ылайык, бир тарап (автор) экинчи тарапка (колдонуучуга) чыгарманы пайдаланууга уруксат берет же чыгарманы тескөө укугун берет, тигил же башка көлөмдөгү чыгарма, ал эми колдонуучу авторго мындай укуктарды пайдалангандыгы же бергендиги үчүн сый акы төлөөгө милдеттенет.

Бирок, негизинен, автордук келишимдин жалпы илимий аныктамасын иштеп чыгуунун шашылыш зарылдыгы жок болчу, анткени автордук келишимдин мүмкүн болгон эки вариантынын кыйла алгылыктуу аныктамалары мыйзамда - автордук лицензиялык келишимде жана келишим жөнүндө келишимде бекитилген. чыгарманы пайдаланууга беруу (Кыргыз ССРинин Граждандык кодексинин 503-статьясы 1964-жыл).

Мындан тышкары, чыгармачылыктын айрым чөйрөлөрүндөгү автордук укук мамилелеринин маселелерин козгогон илимий эмгектерде автордук келишимдердин ар кандай түрлөрүнө – чыгармаларга, сценарийге жана башкаларга аныктамалар берилген жана мүнөздөмөлөр берилген.

Мыйзамдык деңгээлдеги автордук келишимдин жалпы концепциясы биринчи жолу 1991-жылы «Жарандык мыйзамдардын негиздеринде» бекитилген.

Автордук келишим каралгандай, автор келишимге ылайык түзүүгө жана заказ кылынган чыгарманы берүүгө же даяр чыгарманы пайдаланууга берүүгө, ал эми пайдалануучу чыгарманы колдонууга же колдонууга киришүүгө милдеттүү болгон келишим катары аныкталган, анда каралган көлөмдө жана белгилүү бир мөөнөттө авторго келишимде белгиленген сый акыны төлөп берүүгө жатат (139-статья).

Учурдагы “Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамында дагы автордук келишимге кеңири түшүнүк берилген эмес, бирок бул аныктаманы теориялык жактан берүү аракеттери токтобойт.

Мисалы, профессор А.П. Сергеев төмөнкүлөрдү сунуш кылат: автордук келишим боюнча автор чыгарманы тараптар макулдашкан чектерде жана шарттарда пайдалануу укугун сатып алуучуга өткөрүп берет же өткөрүп берүүгө милдеттенет.

Жана дагы бир, менин оюмча, анча ийгиликтүү эмес аныктама: автордук келишим – бул автордук укук менен корголгон объекттерге мүлктүк укуктарга карата укуктарды жана милдеттерди белгилөө, өзгөртүү же токтотуу боюнча эки же андан көп адамдардын ортосундагы келишим.

Бардык адистердин пикири боюнча автордук келишим жарандык-укуктук мүнөзгө ээ (анткени ал эки же андан көп жактардын өз ара укуктарды жана милдеттерди белгилөөгө, өзгөртүүгө же токтотууга багытталган макулдашуусу), бирок ошол эле учурда анын автордук келишимдердин ортосундагы өз алдынчалыкка ээ. Башка укуктук келишимдерде мүлктүк укуктарга басым жасалат. Бул корутунду таза теориялык кызыкчылыктан тышкары, маанилүү практикалык мааниге ээ.

Мисалы, автордук келишимдерге келсек, төмөнкүлөрдү айтууга болот: жарандык мыйзамдардын жалпы жоболору (мисалы, бүтүмдөрдүн күчүнүн формалары жана шарттары жөнүндө эрежелер ж.б.), ошондой эле милдеттенмелер боюнча укуктун ченемдери (келишимдерди түзүүнүн жана аткаруунун тартиби, аларды бузгандык үчүн жоопкерчилик ж.б.) сыяктуу, бирок чыгармачылык ишмердүүлүктүн натыйжаларын пайдаланууда келип чыккан мамилелердин өзгөчөлүгүнө туура келбегендерди кошпогондо.

Укуктук илимде автордук келишимдин табияты тууралуу көп жылдар бою талаш-тартыш, кээде токтоп, кээде кайра жаңы күч менен уланып келет. Пикир келишпестиктин маңызы автор чыгармага болгон укуктарын контрагентке өткөрүп береби же аны белгилүү бир шарттарда гана пайдаланууга уруксат береби деген суроого келип такалат. Ушуга байланыштуу ыйгаруу (которуу) теориясы жана резолюция теориясы ар биринин өзүнүн активдүү колдоочуларына ээ болгон адабияттарда ийне-жибине чейин коюлуп, кеңири негизделди.

Ошондой эле компромисстик көз караш бар, ага ылайык автордук келишимдин бир түрү, тактап айтканда чыгарманы пайдаланууга берүү жөнүндө келишим автордук укукту өткөрүп берүүнү караштырбайт, ал чыгарманы пайдаланууга гана уруксат берет; автордук укук келишиминин экинчи түрү, б.а. автордук укуктун лицензиялык келишими, автордук укукту колдонуучуга өткөрүп берүүнү камтышы мүмкүн. Мен биринчи көз карашты карманамын. Ал эми чындыгында эле азыркы мезгилде өлкөдөгү социалдык-экономикалык кырдаалдын өзгөрүшүнө байланыштуу, закондорду кайра кабыл алууга, негизинен автордук укуктун өзгөчө социалисттик мүнөзүн актоодон турган уруксат теориясынын жактоочуларынын аргументтери.

Автордук келишим илим, адабият жана искусство чыгармаларын түзүүгө жана пайдаланууга байланыштуу мамилелерди келишимдик жөнгө салуунун башка формаларынан айырмаланууга тийиш. Ошентип, иш жүзүндө көп учурда автордук укук менен эмгек

келишимин айырмалоо маселеси келип чыгат, бул чыгарманы жаратуучунун жана аны пайдалануучунун укуктарынын чөйрөсүн белгилөө үчүн чоң мааниге ээ.

Эгерде чыгарма кызматтык тапшырманын алкагында жаралса, аны пайдалануу укугу иш берүүчүгө таандык, ал автордун жеке жана мүлктүк укуктарынын сакталышын гана камсыз кылууга тийиш. Басмалар, илимий, билим берүү уюмдары жана башка уюмдар мындай чыгармаларды автордун макулдугун сурабастан каалаган убакта каалаган томдо, анын ичинде чыгармаларды кайра басып чыгара алат. Ошондуктан, алар көбүнчө авторлор менен болгон мамилелерин эмгек мамилелери катары кароого түздөн-түз кызыкдар.

Көркөм чыгарма үчүн тараптар түзгөн келишимде анын мүнөзү так көрсөтүлбөгөн учурларда, бул жөнүндө корутунду бир катар шарттар болгондо гана жасалышы мүмкүн. Биринчиден, эмгек келишиминин предмети болуп кызматкердин анын кызмат ордуна жана квалификациясына ылайык келген эмгек иши саналат, ал чыгармачылык мүнөздө болушу мүмкүн, мисалы, басмаканада штаттык котормочунун же Журнал үчүн штаттык фотографтын иши. Бирок кеп тараптардын макулдашуусу менен аныкталган конкреттүү чыгармачылык натыйжага жетишүү жөнүндө эмес, белгилүү бир эмгек функциясын аткаруу жөнүндө болуп жаткандыгы түшүнүлөт.

Ал эми кээ бир учурларда эмгек келишими конкреттүү чыгармачылык ишти түзүүгө байланышкан чыгармачылык иштерди аткаруу үчүн да түзүлүшү мүмкүн, мисалы, долбоорлоо же картографиялык иштерди аткаруу. Бул жерде автордун заказчынын эмгек жамаатына киргендигин, ички эмгек тартибин жана администрациянын буйруктарын аткаргандыгын, ага эмгек укуктары жана жеңилдиктери ыйгарылган-берилбегендигин, автордун эмгеги үчүн ай сайын сый акы алган-албаганын аныктоо маанилүү. Эгерде булардын бири да болбосо, анда тараптардын мамилелерин эмгектик деп эсептөө үчүн эч кандай негиз жок.

Акырында, тараптар эмгек келишими менен байланышкандыгы айкын болгондо, бул чыгарманы түзүү анын авторунун эмгектик милдеттерине кирбегендигин аныктоо зарыл. Эгерде чыгарма уюмдун штаттык кызматкери тарабынан болсо да, бирок анын кызматтык милдеттерин аткарууга байланыштуу түзүлбөсө, чыгарманын автору мыйзамда каралган бардык укуктардан, анын ичинде чыгарманы пайдалануу укугунан пайдаланат.

Көбүнчө, өзгөчө көркөм искусство чыгармаларын түзүү боюнча келишимдерди түзүүдө автордук келишим менен эмгек келишиминин ортосундагы айырмачылык жөнүндө суроо туулат. Белгилүү болгондой, автор менен подрядчынын укуктарынын чөйрөсү такыр дал келбейт, атап айтканда, подрядчы жумушту өз тобокелчилиги менен аткарат, анын ишинин натыйжасы заказчынын менчигине өтөт, ал натыйжаны андан ары колдонууга байланыштуу подрядчынын алдында кандайдыр бир кошумча жоопкерчиликти тартуу ж.б. келишимде каралган сый акыдан башка адамдын менчигине өткөн чыгармага бардык негизги автордук укуктарды өзүнө калтырат ж.б.

Автордук укук менен эмгектик келишимдердин ортосундагы айырма негизинен алардын предмети боюнча жүргүзүлөт. Эгерде келишимдин предмети подрядчынын демейдеги, техникалык ишинин натыйжасы болсо, анда автордук келишимдин предмети автордун чыгармачылык ишинин натыйжасы болгон илимдин, адабияттын, искусствонун чыгармасы болуп саналат. Иш жүзүндө аларды бири-биринен айырмалоо анчалык деле оңой эмес. Бул маселе искусствонун, илимдин жана адабияттын чыгармаларынын нускаларын чыгарууга

контракттарды, анын ичинде автордук укук деп аталган нускаларды чыгарууга контракттарды түзүүдө эң курч келип чыгат. Юридикалык илимде копия, анын ичинде автордун көчүрмөсү катардагы иштин натыйжасы болуп саналат, аны аткаруу үчүн келишим түзүлүшү керек деп айтышат.

Кээде алардын предмети боюнча автордук укук жана эмгек келишимдерин айырмалоо мүмкүн эмес. Ошентип, 1986-жылдын 22-августунда СССРдин Мамлекеттик арбитражы скульптура, декоративдик-прикладдык искусство чыгармаларын, живопись жана графика, монументалдык жана декоративдик-конструктордук иштерди тузуунун типтуу келишимин жана станок чыгармаларын түзүүнүн типтуу келишимин бекитти. Эки келишимдин тең предмети катары көркөм искусство чыгармаларын жаратуу болгон, бирок алардын мазмуну менен таанышуу тараптардын мамилеси, келишимдин түрүнө негизделгендигине шек туудурган жок.

Бул тиешелуу чыгармалардын заказчылары менен, ошондой эле авторлор менен чыгармалардын заказчыларынын ортосунда кандайдыр бир ортомчу болгон көркөм фонддун ишканалары менен ушундай түрдөгү келишимдер түзүлгөндүгү менен түшүндүрүлдү. Авторлор өз чыгармаларын автордук фонддун ишканалары менен түзгөн жана автордук мүнөздө болгон көркөм келишимдин алкагында жаратышкан. Ошентип, келишимдин предмети менен катар автордук укук менен эмгек келишимдерин айырмалоонун кошумча критерийи болуп алардын предметтик курамы саналат. Автордук келишимдин ажырагыс тарабы болуп ар дайым чыгарманын жаратуучусу же анын укук мураскери, атап айтканда мураскери саналат. Предмети боюнча автордук келишимдер чыгармаларды пайдаланууга байланышкан кээ бир башка келишимдерден да айырмаланат.

Өзгөчө укуктарды өткөрүп берүү жөнүндө автордук келишим. «Автордук укук жана чектеш укуктар жөнүндө» Мыйзам (30-берене) чыгармага өзгөчө укуктарды өткөрүп берүү жөнүндө автордук келишимде белгиленген чектерде, ал укуктар өткөн жакка гана пайдаланууга уруксат берет жана ага башкалар тарабынан мындай пайдаланууга тыюу салуу укугу. Чыгарманын авторунун өзү да ушундай укукка ээ, бирок өзгөчө укуктар өткөрүлүп берилген адам аны коргобосо гана. Бирок, колдонуучу бул конкреттүү келишимди түзүүгө кызыкдар экенин айтуу керек, анткени ал чыгармачылык иштин чыныгы ээси болуп калат, бул бул чыгармага өзгөчө эмес укуктарды башка жактарга сатуу аркылуу максималдуу пайда алуу үчүн кошумча мүмкүнчүлүк берет.

Дагы бир нерсени белгилей кетүү керек: эгерде чыгарманын автору чыгармага өзгөчө укуктарды өткөрүп берүү жөнүндө келишим түзүүнүн натыйжасында өзүнүн өзгөчө укуктарынан ажырап калса, анда ал жеке мүлктүк эмес укуктарын, ошондой эле көзөмөл жүргүзүү укугун сактап калат. колдонуучунун чыгармага болгон укуктарын колдонууга жана эгерде алар колдонуучунун укуктарын бузган болсо, үчүнчү жакка каршы белгилүү бир аракеттерди жасоого. Башкача айтканда, автор колдонуучу менен үчүнчү жактын ортосундагы мамилеге кийлигише алат. Бул келишим менен жарандык укуктун жалпы нормаларынын айырмасы мына ушунда.

Автордук келишимдин кийинки түрү өзгөчө эмес укуктарды өткөрүп берүү жөнүндө автордук келишим болуп саналат. 3-пунктунда. “Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесине ылайык, автордук келишим боюнча өзгөчө эмес укуктарга ээ болгон колдонуучу чыгарманы өзгөчө укуктарга ээ адам менен

бирдей негизде пайдалана алат. Ал жерде, 4-пунктта, эгерде келишимде түздөн-түз башкача каралбаса, укуктар өзгөчө эмес деп аталат. Автордун өзү үчүн келишимдин артыкчылыктуу формасы болуп, ал чыгарманы колдонууга өзгөчө укуктарды өзүнө калтырган, б.а. өзгөчө эмес укуктарды өткөрүп берүү жөнүндө автордук келишим.

Лицензиялык келишим түрүндө түзүлгөн чыгармаларды пайдалануу боюнча автордук келишим да бар. Мүлктүк укугу башка ушул сыяктуу уюм тарабынан башкарылуучу чыгармаларды эл алдында аткарууда, үн жазууларды кайра чыгарууда жана пайдалануунун башка түрлөрүндө колдонулат. Бул келишим колдонуучуга уруксат берилген иштердин колдонулушун так аныктайт; пайдалануу үчүн сый акынын өлчөмү, эреже катары, минималдуу ставкалардын деңгээлинде белгиленет; иштерди пайдалануу жөнүндө отчеттуулуктун тартиби жана мезгилдүүлүгү; келишимди мөөнөтүнөн мурда бузуу шарттары; анын шарттарын бузгандыгы үчүн жоопкерчилик жана башкалар.

Лицензия, эреже катары, жаңы мөөнөткө автоматтык түрдө узартуу мүмкүнчүлүгү менен бир жылга берилет. Ошол эле учурда авторлордун мүлктүк укуктарын жамааттык негизде башкарган уюм жетиштүү негиздерсиз колдонуучуга лицензия берүүдөн баш тарта албайт, ал эми лицензиялардын өз шарттары ошол эле категориядагы колдонуучулар үчүн бирдей болууга тийиш.

Эгерде колдонуучу фонограмманы кайра чыгарууга лицензия алууну кааласа, анда ал ар бир альбомго тиражын, кайра чыгаруунун мөөнөтүн, материалдык алып жүрүүчүнүн түрүн, репертуарын жана башка реквизиттерин көрсөтүү менен атайын арыз толтурушу керек. Бул талапты этибарга албоо соттук практикада эмгекти келишимдик эмес пайдалануу катары каралат.

Адабияттар

1. Конституция Кыргызской Республики 5-май 2021-жыл.
2. Кыргыз Республикасынын "Автордук жана чектеш укуктар жөнүндө" 1998-жылдын 14-январы № 6 Мыйзамы.
3. Авторское право и смежные права: (Тематический выпуск)// Труд и право.-1999.-№5-б.-с.3-220.
4. Айбек Уулу, А. Институты права интеллектуальной собственности / А. Айбек Уулу, Ж. С. Айтбаева // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Т. 1, № 3. – С. 109-118. – DOI 10.52754/16947452_2021_1_3_109. – EDN GQJMEG.
5. Джавадов С.В. Некоторые вопросы защиты авторских и смежных прав // Актуальные проблемы развития процессуального права в России: Материалы международной научно-практической конференции. Санкт-Петербург, 21 мая 2004 г. СПб., 2004.
6. Вольфсон В.Л. Моральные (личные неимущественные) права авторов в странах общего права и странах континентальной системы: М.:2007.
7. Оморова, Г. С. Нотариалдык иш-аракеттердин тизмесин кеңейтүү маселеси боюнча автордук укуктун коргоосун камсыз кылуу / Г. С. Оморова, Н. А. Пазылов // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук. – 2022. – No. 1. – P. 121-130. – DOI 10.52754/16948661_2022_1_13. – EDN AYVMQI.